

### ΙΙΙ. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

#### 1. Ο ελληνιστικός κόσμος

##### 1.2. Τα χαρακτηριστικά του ελληνιστικού κόσμου

###### α) Οικονομικά:

- Ενιαίο οικονομικό σύστημα.
- Κοινό νομισματικό σύστημα, κοινή δημοσιονομική πολιτική, κοινός τρόπος συναλλαγών μεταξύ ελληνικών πόλεων-κρατών και περσικής αυτοκρατορίας.
- Οι βασιλείς: κάτοχοι όλης της γης και της παραγωγής.
- Ακμή του εμπορίου.
- Χρήση ελληνικών νομισμάτων, απόσυρση περσικών.
- Δημιουργία τραπεζών, χρησιμοποίηση επιταγών.

###### β) Κοινωνικά:

- Η προνομιά της τάξης: Έλληνες και λίγοι ελληνίζοντες γηγενείς.
- Ενασχολήσεις: εμπόριο, τραπεζικές επιχειρήσεις, βασιλικοί υπάλληλοι.
- Γηγενείς: εργάτες και μικροκαλλιεργητές.
- Αίτια ανάπτυξης της δουλείας: η ανεπάρκεια της εργασίας των ελεύθερων πολιτών και της εξαρτημένης εργασίας δουλοπαροικιακού χαρακτήρα.

###### γ) Πολιτικά:

- Απόλυτη μοναρχία (ηγεμόνας και ολιγομελές επιτελείο). Οι πολίτες δεν είχαν κανέναν πολιτικό ρόλο.
- **Αλεξάνδρεια, Αντιόχεια, Πέργαμος κ.ά.:** διοικητικά, οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα του ελληνιστικού κόσμου.
- Στον **ελλαδικό χώρο** πολλές πόλεις-κράτη διατήρησαν την αυτονομία τους (Αθήνα, Σπάρτη, Ρόδος κ.ά.), ενώ ευρύτερες περιοχές οργανώθηκαν σε ομοσπονδίες (Αιτωλία, Αχαΐα).

###### **► Τα βασίλεια της Ανατολής:**

- Η βασιλεία έγινε προσωπική, δηλαδή οι βασιλείς της Ανατολής κυβέρνησαν ως απόλυτοι κυρίαρχοι σε υπηκόους διαφορετικών εθνοτήτων, οι οποίοι τους απέδιδαν θεϊκές τιμές.

###### α. Βασίλειο της Αιγύπτου:

- Ιδρυτής του βασιλείου ήταν ο **Πτολεμαίος**, στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου. Στην κυριαρχία του ανήκαν, εκτός από την Αίγυπτο, η Κυρηναϊκή (Λιβύη), η Κύπρος και κατά διαστήματα η νότια περιοχή της Συρίας. Οι υπήκοοι του βασιλείου ήταν Αιγύπτιοι, Έλληνες, Εβραίοι, Πέρσες και Σύριοι.
- Υπήρχε διάκριση ανάμεσα σε Έλληνες και «βαρβάρους», αλλά οι Πτολεμαίοι έδειξαν ανοχή στις παραδόσεις και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των υπηκόων τους.
- Η ανάπτυξη της Αιγύπτου οφειλόταν στο καλά οργανωμένο και ελεγχόμενο από τους Πτολεμαίους εμπόριο. Η Αλεξάνδρεια εξελίχθηκε στο μεγαλύτερο εμπορικό λιμάνι της Μεσογείου.
- Οι Πτολεμαίοι κυβέρνησαν συγκεντρωτικά με ένα επιτελείο που αποτελούνταν από Έλληνες. Στην υπόλοιπη κρατική μηχανή αξιοποιούνταν και γηγενείς.

- Το κράτος άκμασε κατά τον 3ο αιώνα π.Χ. Στη συνέχεια, εξαιτίας των εσωτερικών εξεγέρσεων και των πολέμων με τους Σελευκίδες, παράκμασε. Τέλος, το 31 π.Χ. υποτάχθηκε στους Ρωμαίους.

### **β. Βασίλειο της Συρίας:**

- Ιδρύθηκε από το **Σέλευκο**, στρατηγό του Μ. Αλεξάνδρου. Περιλάμβανε το μεγαλύτερο μέρος των κτήσεων του Μακεδόνα βασιλιά. Εξαπλωνόταν από τον Ινδό μέχρι τη Μεσόγειο και από τον Καύκασο και την Κασπία θάλασσα μέχρι τον Περσικό κόλπο και την Αραβία. Γρήγορα τα εδάφη στις ανατολικές περιοχές και η Μικρά Ασία χάθηκαν.

- Διέθετε ισχυρό στρατό.

- Ο εδαφικός του πυρήνας ήταν η περιοχή της **Συρίας**. Πρωτεύουσα αρχικά του βασιλείου ήταν η **Σελεύκεια** στον Τίγρη ποταμό και αργότερα έγινε η **Αντιόχεια** στον Ορόντη ποταμό.

- Τον 3ο αιώνα π.Χ. το βασίλειο των Σελευκιδών ήταν η μεγαλύτερη δύναμη με πλούσια οικονομία βασισμένη στη γεωργία και στο εμπόριο, αφού από εκεί περνούσαν οι εμπορικοί δρόμοι των καραβανιών που ένωναν τις αγορές της Ανατολής με τη Μεσόγειο.

- Στη διοίκηση οι Σελευκίδες διατήρησαν τη διαίρεση της περσικής αυτοκρατορίας σε σατραπείες. Διοικητές ήταν Έλληνες αλλά και γηγενείς.

- Οι συγκρούσεις με τους Πτολεμαίους και τους Ρωμαίους συνέτειναν στην παρακμή του κατά το 2ο αιώνα π.Χ.

### **► Τα βασίλεια του ελλαδικού χώρου:**

- Διατήρηση του **θεσμού της βασιλείας** στη **Μακεδονία** και την **Ήπειρο**.
- Εκλογή του βασιλιά από τη συνέλευση των στρατιωτών και πλαισίωση από συμβούλιο ευγενών. Η βασιλεία, έτσι, είχε **εθνικό χαρακτήρα**.

### **α. Βασίλειο της Μακεδονίας:**

- Περιορισμένη έκταση: Μακεδονία, Θεσσαλία, περιοχές Νότιας Ελλάδας.
- Ο βασιλιάς: κάτοχος της γης, των δασικών εκτάσεων και των ορυχείων.
- Παραχώρηση γης στους ευγενείς.
- Καλλιέργεια της γης του βασιλιά και των ευγενών από ελεύθερους μισθωτούς και δούλους.

- Μικροί και μεσαίοι καλλιεργητές: κάτοχοι εκτάσεων γης, μέλη του μακεδονικού στρατού.

- Σπουδαιότερος ηγεμόνας: ο **Δημήτριος Πολιορκητής**, ο οποίος διώχτηκε από τον Πύρρο.

- Η επιδρομή των Γαλατών (280 π.Χ.) επέφερε πολλές καταστροφές. Ο **Αντίγονος Γονατάς** νίκησε τους Γαλάτες, ανέλαβε το μακεδονικό θρόνο και η δυναστεία του (Αντιγονίδες) βασίλεψε μέχρι την πτώση του κράτους στους Ρωμαίους (168 π.Χ.).

### **β. Βασίλειο της Ηπείρου:**

- Κατοικήθηκε από δωρικά φύλα, που δεν είχαν εξελιχθεί πολιτιστικά.
- Το ισχυρότερο φύλο: οι **Μολοσσοί**.
- Σύστημα διακυβέρνησης: η μετριοπαθής βασιλεία (= δεν ήταν απόλυτη μοναρχία).

- Ανώτατος άρχοντας, αντιπρόσωπος του λαού, περιόριζε τη βασιλική εξουσία.

- Από κοινού βασιλιάς και λαός συνεδρίαζαν μια φορά το χρόνο στην **Πασσαρόνα** (= πολιτικό και θρησκευτικό τους κέντρο).
- Σημαντικότερος βασιλιάς: ο **Πύρρος**.
- Σχέδιο του Πύρρου: κυριαρχία στη Δύση → πόλεμος με τους Ρωμαίους και τους Καρχηδονίους.
- Αποτυχία σχεδίου.
- Τελευταίο σχέδιο: Υποταγή της Μακεδονίας και της νότιας Ελλάδας.
- Άδοξο τέλος στην προσπάθειά του να κατακτήσει τη νότια Ελλάδα (σκοτώθηκε άδοξα στο Άργος).

### ► Οι πόλεις-κράτη:

- Η πόλη-κράτος βρίσκεται σε **παρακμή** και επιβιώνει με τα ακόλουθα σχήματα:
  1. Αφομοίωση των περισσότερων πόλεων-κρατών από τα ελληνιστικά βασίλεια.
  2. Άλλες συγκρότησαν ομοσπονδιακά κράτη (συμπολιτείες).
  3. Άλλες διατήρησαν την αυτονομία τους (Αθήνα, Σπάρτη, Ρόδος, Δήλος).

### α. Η Αθήνα:

- Ο Κάσσανδρος διόρισε κυβερνήτη της πόλης τον **Δημήτριο Φαληρέα** (317-307 π.Χ.), τον οποίο έδιωξε, στη συνέχεια, ο **Δημήτριος Πολιορκητής**.
- Στο **Χρεμωνίδειο πόλεμο** (267-261 π.Χ.) οι Αθηναίοι νικήθηκαν από το βασίλειο της Μακεδονίας Αντίγονο Γονατά, ενώ ο Χρεμωνίδης κατέφυγε στους Πτολεμαίους.
- Το **86 π.Χ.** η πόλη έπεσε στους **Ρωμαίους**.

### β. Η Σπάρτη:

- **3ος αιώνας π.Χ.:** Πολιτικό και κοινωνικό αδιέξοδο λόγω της εξωτερικής απομόνωσης.
- Ελάττωση πληθυσμού (ελεύθεροι πολίτες 700, μόνο οι 100 διαθέτουν γη).
- Αντιμετώπιση της κρίσης:
  1. Διαγραφή των χρεών από εκείνους που στερούνταν ιδιοκτησίας.
  2. Αναδασμός της γης.
- **Άγις Δ΄:** Ένταξη των περιοίκων στην τάξη των Σπαρτιατών πολιτών → αντίδραση των πλουσίων → δολοφονία.
- **Κλεομένης Γ΄:** Κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές → απήχηση των μεταρρυθμίσεων σε κατώτερες τάξεις και σε άλλες πόλεις της Πελοποννήσου → ανησυχία του Άρατου, στρατηγού της Αχαϊκής συμπολιτείας, που ζητά τη βοήθεια των Μακεδόνων → οι Μακεδόνες νικούν στη Σελλασία (222 π.Χ.) τον Κλεομένη και αυτό κατέφυγε στους Πτολεμαίους → εγκαταστάθηκε μακεδονική φρουρά στη Σπάρτη.
- **Νάβις:** Συνέχιση έργου Κλεομένη → αντίδραση άλλων ελληνικών πόλεων → δολοφονία Νάβι (192 π.Χ.) → η Σπάρτη μέλος της Αχαϊκής Συμπολιτείας.

### γ. Η Ρόδος:

- Γεωγραφική θέση + ναυτικό ⇒ μεγάλο εμπορικό κέντρο.
- Ισχυρή τείχιση + εξωτερική πολιτική.
- Το 305/304 π.Χ. οι Ρόδιοι απέκρουσαν τον **Δημήτριο**, που πολιορκήσε χωρίς επιτυχία την πόλη τους και ονομάστηκε «**Πολιορκητής**».

- Δημοκρατικό πολίτευμα (τυπικά) - πλούσιοι έμποροι και τραπεζίτες στην εξουσία (ουσιαστικά). Συχνά οι πλούσιοι αναλάμβαναν τη διατροφή των φτωχών, για πρόληψη εξεγέρσεων.
- Οι Ρόδιοι συμμαχισαν με τη **Ρώμη** κατά του Αντίοχου Γ΄ και για αντάλλαγμα πήραν τη Λυκία και μέρος της Καρίας. Όταν συμμαχισαν με τη **Μακεδονία**, οι Ρωμαίοι πήραν πίσω τις περιοχές αυτές και κήρυξαν ελεύθερο το λιμάνι της Δήλου.
- Από τότε άρχισε η παρακμή για τη Ρόδο και τελικά υποδουλώθηκε στους Ρωμαίους το **43 π.Χ.**

#### **δ. Η Δήλος:**

- Ιερός χαρακτήρας του νησιού + σημαντική γεωγραφική θέση ⇒ σπουδαίο οικονομικό κέντρο.
- **Τέλη του 4ου αιώνα π.Χ.** πέρασε στη σφαίρα επιρροής της **Μακεδονίας** και αναπτύχθηκε οικονομικά.
- Χαρακτηριστικά δείγματα εμπορικής δραστηριότητας:
  1. Δημόσιες και ιδιωτικές τράπεζες.
  2. Το λιμάνι της Δήλου σπουδαίος σταθμός του διαμετακομιστικού εμπορίου της Ανατολικής Μεσογείου.
- **167 π.Χ.:** Κατάληψη του βασιλείου της Μακεδονίας από **Ρωμαίους**. **Δήλος** = **ελεύθερο λιμάνι** (ανεξάρτητη πόλη-κράτος, όχι τελωνειακοί δασμοί για τα πλοία που προσόρμιζαν στο λιμάνι της) υπό την εποπτεία των Αθηναίων. Διώχθηκαν τότε πολλοί Δήλιοι και εγκαταστάθηκαν νέοι κάτοικοι.
- Η ανάπτυξη συνεχίστηκε. Ουσιαστικά, τα πάντα στο νησί κανονίζονταν από τους ξένους (Έλληνες, Αιγύπτιους, Σύριους, Φοίνικες, Εβραίους, Ιταλούς υπό την εποπτεία της Ρώμης).

#### **► Οι συμπολιτείες:**

- Οι συμπολιτείες είναι ομοσπονδιακά κράτη.
- Αιτίες συγκρότησης:
  1. Η αποδυνάμωση της πόλης-κράτους.
  2. Η επέκταση της Μακεδονίας προς Νότο.

#### **α. Η Αιτωλική συμπολιτεία:**

- **Μέσα του 4ου αιώνα π.Χ.:** Υπήρχε χαλαρός σύνδεσμος των πόλεων της Αιτωλίας, το «**Κοινό των Αιτωλών**».
- Το **278 π.Χ.** οι Αιτωλοί απέκρουσαν τους Γαλάτες και ανέλαβαν την προστασία του μαντείου των Δελφών. Τότε το «**Κοινό των Αιτωλών**» εξελίχθηκε σε **Αιτωλική συμπολιτεία**.
- **Δημοκρατική οργάνωση**, καθώς όλοι οι πολίτες ήταν μέλη της συνέλευσης, που εξέλεγε τους άρχοντες, αποφάσιζε για πόλεμο ή ειρήνη και ψήφιζε τους νόμους. Οι πόλεις της χρησιμοποιούσαν **κοινό νόμισμα** και τα **ίδια μέτρα και σταθμά**.
- **3ος αιώνας π.Χ.:** Η Αιτωλική συμπολιτεία βρέθηκε σε ακμή και επεκτάθηκε από το Μαλλιακό μέχρι τον Κορινθιακό κόλπο.

#### **β. Η Αχαϊκή συμπολιτεία:**

- **3ος αιώνας π.Χ.:** Ομοσπονδιακή ένωση μερικών πόλεων της Αχαΐας που σταδιακά επεκτάθηκε σε όλη σχεδόν την Πελοπόννησο.
- Δημοκρατική και ολιγαρχική οργάνωση.

**• Όργανα διοίκησης:**

**1. Η συνέλευση:** οι πολίτες όλων των πόλεων πάνω από 30 ετών.

**2. Οι άρχοντες:**

- Στρατηγός.
- Ίππαρχος.
- Ναύαρχος.
- Δέκα δημιουργοί.

**3. Η βουλή ή σύγκλητος** (120 μέλη): εξωτερικές υποθέσεις.

- Ο στρατηγός της Αχαϊκής συμπολιτείας **Άρατος** (272-213 π.Χ.) αρχικά στράφηκε κατά των **Μακεδόνων** και τους απέσπασε την Κόρινθο, έπειτα συμμάχησε μαζί τους, για να συντρίψει το βασιλιά της Σπάρτης **Κλεομένη**. Μετά την επιτυχία του αυτή δολοφονήθηκε.

- Ο στρατηγός της Αχαϊκής συμπολιτείας **Φιλοποίμην** (253-183 π.Χ.), που είχε μεγάλες στρατιωτικές ικανότητες, πέτυχε να εντάξει τη Σπάρτη στην Αχαϊκή συμπολιτεία. Ονομάστηκε «**έσχατος των Ελλήνων**».

- Η **Ρώμη**, κατά την εποχή αυτή, εφάρμοσε την τακτική του «**διαίρει και βασίλευε**», ώστε να αποδυναμώσει τους Έλληνες. Έτσι, το **146 π.Χ.** η Αχαϊκή συμπολιτεία - και μαζί της όλη η Ελλάδα - υποτάχθηκε στους **Ρωμαίους**.